

ОЗНАКИ БАЗИ ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Андрій Петренко,

*керівник відділу видавничого та методичного
забезпечення навчального процесу юридичного
факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченкаї*

<https://orcid.org/0000-0001-6509-8414>

У статті крізь призму авторського права робиться спроба виокремити комплекс ознак баз даних. Автором аналізуються підходи українських і зарубіжних вчених до розуміння переліку ознак баз даних та формулюється висновок, що вчені у процесі вирішення відповідних ознак здебільшого орієнтувалися на об'єктивну технологічну та функціональну сутність досліджуваних баз даних. На підставі вже опублікованих результатів досліджень ознак баз даних і зважаючи на норми чинного законодавства про авторське право, автор укладає універсальний комплекс ознак баз даних як об'єкта авторського права.

Ключові слова: авторське право, база даних, компіляція даних, оригінальний твір, охороноздатність, цивільні правовідносини

Вступ. Практика доводить, що поширення й активне використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, методів автоматичного обігу та обробки даних, формування глобальних інформаційно-комунікаційних систем, доступних будь-кому та будь-де, істотно оптимізує різноманітні процеси суспільного життя, зокрема у сфері прийняття рішень. Це закономірним чином оптимізує життєдіяльність громадян, а отже, «сприяє розбудові нового (інформаційного) суспільства, що супроводжується зростанням інформаційних потоків, розвитком автоматизованих алгоритмів аналізу інформації та прийняття рішень на їх основі» [1, 17]. У цьому контексті потрібно мати на увазі, що: значна частина відносин з приводу отримання, накопичення та використання цієї інформації врегульовується нормами цивільного законодавства (нормами про авторське право та суміжні права); найбільш оптимальним чином маса інформації, котра

постійно збільшується, обробляється в систематизованому вигляді, а саме в межах баз даних. Однак варто пам'ятати, що не будь-які компіляції даних є такими, що врегульовуються цивільним законодавством (відповідно, їхні творці не мають на них авторського права), а лише ті, котрі характеризуються відповідними атрибутивними ознаками цих баз даних. Утім донині правовий режим баз даних є малодослідженим у вітчизняній науці цивільного права, що створює численні бар'єри у практичній діяльності щодо створення, продажу вказаних об'єктів авторського права, а також захисту відповідного права на ці бази даних. У цьому сенсі не викликає сумнівів, що вирішення означених актуальних проблем полягає в комплексній концептуалізації баз даних у площині авторського права, тобто саме як об'єкта цього права.

Літературний огляд. Попри оманливу «простоту» юридичної та технічної

сутності бази даних, а також, незважаючи на той факт, що питання баз даних певною мірою широко досліджувались українськими вченими (зокрема, О. Аврамовою, О. Давиденко, І. Маліновською, М. Ризаком), вченими пострадянського простору (наприклад, С. Бариновим, В. Калятином, Є. Мірошниченко), а також вченими інших держав (приміром, М. Брауном, Р. Браямом, Дж. Конлі, А. Мазамбером, Д. Резніком, М. Сагрі, М. Френо), необхідно звернути увагу на те, що низка питань щодо правової природи та юридичного змісту цих баз залишається ще недостатньо дослідженими.

З'ясувати сутність та зміст вказаних баз можливо, лише, визначивши їх атрибутивні ознаки. Утім питання визначення ознак баз даних на сьогоднішній день можна віднести до питань, які не є достатньою мірою вивченими, хоча в науковій літературі можна помітити численні спроби українських і зарубіжних вчених (зокрема, у працях Д. Карпенко, О. Корчемкіної, Р. Філософа) розв'язати означене питання в межах різних підходів. Наприклад, ірландські вчені Р. Кітчін (R. Kitchin), а також Г. Макардл (G. McArdle), розглядаючи наявні підходи до трактування властивостей великих даних, вказують, що ці дані характеризуються такими ознаками: (1) вичерпність; (2) дрібнозернистість (у роздільній здатності) й унікальна індексованість; (3) реляційність (містять спільні поля, що дозволяють об'єднувати різні набори даних); (4) екстенсивність (можливість легко додавати/змінювати нові поля) та масштабність (можливість швидко розширюватися у розмірі); (5) правдивість (дані можуть містити невизначеність і помилки); (6) значення (багато ідей можуть бути вилучені та повторно використовуватись); (7) мінливість (дані, значення яких може постійно змінюватися залежно від контексту, в якому вони створюються) [2, 1]. При цьому українською вченою І. Маліновською був складений перелік технологічних і функціональних ознак, що є визна-

чальними для характеристики сутності та призначення бази даних як об'єкта будь-яких суспільних відносин. До цих ознак українська вчена відносить такі: (1) структурована побудова, що формує модель організації даних, вміст бази даних, систему управління для електронних баз даних; (2) взаємопов'язаність, уніфікованість і належність елементів бази даних до певної предметної галузі; (3) поетапний процес створення бази даних, який передбачає: проектування бази даних і формування її вмісту; (4) функціональне призначення бази даних, яким є систематизоване накопичення, збереження інформації та зручний пошук даних у відповідній предметній галузі [3, 5].

Своєю чергою В. Брижко відокремлює такі ознаки вказаних баз: (1) зміст бази персональних даних — інформація про фізичну особу; (2) об'єктивна форма існування (тобто відповідний матеріальний носій відповідних даних у електронній формі чи картотеки); (3) мета існування; (4) обов'язкова державна реєстрація бази даних [4, 66]. М. Єфіменко вважає, що для бази даних як об'єкта цивільно-правових відносин характерні: (1) наявність змісту; (2) встановлення порядку систематизації даних, до яких можна отримати доступ; (3) наявність режиму доступу до даних за допомогою спеціальної пошукової системи [5, 29]. Своєю чергою, О. Яременко виокремлює такі ознаки бази даних: (1) база даних є складним інформаційним об'єктом, який виникає у процесі цілеспрямованої інформаційної діяльності різноманітних суб'єктів; (2) у базах даних за певними критеріями та правилами систематизуються відомості про різні явища, котрі об'єднуються за принципом однорідності відповідної предметної сфери; (3) бази даних є сукупністю інформації в цифровій формі, адже саме поняття «дані» в інформаційному законодавстві трактується як інформацію у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки; (4) інформація в базах даних ви-

значається такими характеристиками: упорядкованість, повнота, достовірність, релевантність; (5) цінність баз даних зберігається за умови постійної актуалізації інформації, котру вони містять; (6) правовідносини, об'єктом котрих є база даних, різняться своєрідним складом суб'єктів; (7) бази даних мають низку спільних ознак з іншими складними інформаційними об'єктами, а саме з інформаційними системами, банками даних тощо [6, 114].

Аналізуючи викладені підходи до розуміння переліку ознак баз даних, можна помітити, що автори у процесі вирішення відповідних ознак здебільшого орієнтувалися на об'єктивну технологічну та функціональну сутність досліджуваних баз даних. При цьому, не применшуючи важливості вказаних підходів та в жодному разі не ігноруючи юридичну важливість технологічних і функціональних характеристик баз даних, зазначимо, що в площині авторського права бази даних щонайперше повинні розглядатися саме в юридичному контексті, не відірвано від суб'єктів права.

Мета дослідження. З огляду на викладене вище, метою цієї наукової статті є формування універсального підходу до визначення вказаних ознак саме в окресленій площині.

Ознаки бази даних як об'єкта авторського права. Спершу потрібно зазначити, що бази даних — це компіляція даних, у яких є потреба у користувачів, а складні процеси компілювання даних, їх обробки (з урахуванням того, що маса інформації постійно збільшується, так само як і її споживання) та використання (зокрема, щодо переміщення, збору, підрахунку, сортування й упорядкування інформації) — це гарантія конкурентоспроможності відповідної бази даних. Зважаючи на це, можна дійти висновку, що основними юридично важливими ознаками бази даних як об'єкта авторського права є такі їхні атрибутивні характеристики:

1. Поширення на бази даних правового режиму авторського права. База

даних як об'єкт авторського права є складеним (збірним) твором («бази даних прирівняні до збірок творів»), результатом не просто інтелектуальної, а творчої діяльності, на яку поширює свій вплив законодавство про авторське право та суміжні права. При цьому потрібно зауважити, що не будь-які бази даних є такими, що визнаються об'єктами авторського права, докладніше пояснили в межах наступних ознак розглядуваної бази.

2. Наявність мети бази даних, котра зумовлює її придатність до застосування. На сучасному етапі розвитку суспільства бази даних стали одним з поширених об'єктів у використанні як серед фізичних, юридичних осіб, так і для держави в особі органів державної влади [5, 27]. При цьому вказана популярність баз даних пов'язана з тим, що ці компіляції даних спроможні задовольнити певні потреби, інтереси індивіда (також юридичної особи), суспільства та держави, що є можливим лише тоді, коли база даних створюється з відповідною метою, а її наповнення та забезпечення функціонування спрямоване на досягнення завдань, зумовлених відповідною метою.
3. Особливість суб'єкта авторського права на базу даних. Автором (творцем, розробником) бази персональних даних є та особа, котра в результаті своєї творчої та інтелектуальної праці створила нову систему організації обігу (нову систему зв'язків) персональних даних і/чи розробила особливий алгоритм обробки інформаційного наповнення бази персональних даних (наприклад, визначила особливий (особливі) набір (набори) категорій інформації про фізичну особу, сукупність якого (яких) дає змогу конкретно ідентифікувати особу).

При цьому вченими зазначається, що суб'єктом авторського права на базу

даних є її укладач (автор), тобто — фізична особа, творчою працею якої створено такий складений твір, як база даних. «Упоряднику та автору складеного твору належать авторські права на здійснені ними підбір або розташування матеріалів (укладання)». Тож важливим критерієм, за яким суб'єкта можна вважати автором, упорядником бази даних, є безпосередня причетність суб'єкта до укладання цієї бази, яке є «і процесом, і результатом інтелектуальної творчої діяльності». На відміну від нього, звичайне розташування матеріалу за хронологічною чи алфавітною ознакою не є творчістю та не тягне виникнення авторських прав». Окрім того, науковцями зазначається, що авторське право на укладання виникає незалежно від того, чи охороняються авторським правом твори, належні до складеного твору — бази даних (попередньо зазначимо, що до складу бази даних можуть належати як авторські статті, так і неохоронювані об'єкти: нормативні правові акти, судові рішення тощо) [7, 22, 24–25].

4. Відповідність бази даних критеріям «оригінальності». Згідно з вимогами п. «е» ч. 1 ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права» бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності та на які поширюється право *sui-generis* (тобто, своєрідне право, право особливого роду), зокрема, розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники й інші аналогічні бази даних, не можна вважати об'єктами авторського права. Зважаючи на цю норму законодавства, в теорії авторського права вчені умовно розрізняють «оригінальні» та «неоригінальні» бази даних проводячи розмежування між базами даних, які є об'єктами авторського права, та тими базами, що до вказаними об'єктами не можуть вважатися.

Розглядаючи неоригінальні бази даних О. Аврамова, зазначає, що такою базою є система відомостей/даних, яка

сформована (за формою фіксації ці бази даних можуть бути паперові та/чи електронні) нетворчою працею для практичного застосування та має ознаки кількісних і/або якісних інвестицій [8, 7]. З огляду на це, можна дійти висновку, що основною відмінністю неоригінальних баз даних від баз даних, які є об'єктом авторського права, є «відсутність творчої праці її виробника в підборі, розташуванні складових частин такої бази даних та її упорядкуванні». У цьому контексті С. Литвин наголошує: «якщо для визнання бази даних об'єктом авторського права необхідним є лише творчий внесок в її створення і право байдуже до часових, фінансових, людських ресурсів творця, то визнання неоригінальної бази даних об'єктом правовідносин є обов'язковим внесення значного вкладу в процес накопичування, перевірки або представлення змісту бази даних. Саме ця властивість детермінує поведінку людини — суб'єкта права та в загальному вигляді визначає правовий режим неоригінальних баз даних». При цьому вказаний правовий режим визначається специфікою об'єкта (неоригінальна база даних), котрий «має нематеріальний характер і економічну цінність за можливість його використання» [9, 143–144]. Отож неоригінальні бази даних, не будучи об'єктом авторського права, можуть бути спрямовані на отримання прибутку чи фіксацію та поширення інформації. «Якщо неоригінальна база даних створена для подальшого продажу, то вона є комерційною неоригінальною базою даних. Якщо вона розроблена та функціонує лише для фіксації певної інформації, зокрема спадкові реєстри, реєстри нерухомого майна та інші державні реєстри, то ця база даних є некомерційною» [8, 7].

5. Виникнення виключного права на базу даних. Виключне право на базу даних виникає в силу факту її створення. При цьому необхідно мати на увазі, які в цьому контексті мова йде саме про бази даних, що є об'єктами авторського права,

тобто є «оригінальними» базами даних. Це пояснюється тим, що «можливість правової охорони на неоригінальні бази даних виникає не з моменту її створення, а з моменту доведення факту значного вкладення у базу даних, що здійснюється її виробником» [8, 7], адже мить факту створення неоригінальної бази даних недостатньо для виникнення суб'єктивного права *sui-generis* на неї: «обов'язковою передумовою для визнання факту створення неоригінальної бази даних в якості юридичної підстави набуття особою права на таку базу даних є факт значного внеску особи в отримання, перевірку та представлення змісту бази даних». Внесок у цьому розумінні, як зазначає С. Литвин, може бути «суттєвим» як за своїми якісними, так і за кількісними показниками. До цього, додає вчений, тягар доведення факту внесення істотного внеску у створення неоригінальної бази даних покладається на розробника такої бази даних, відповідно до п. 54 преамбули, п. 1 ст. 7 Директиви Європейського Парламенту та Ради «Про правову охорону баз даних» [9, 144].

6. Охороноздатність бази даних. Охороноздатність баз даних прямо пов'язана з можливістю віднесення бази даних до «оригінальних» баз, тобто тих, які можуть бути об'єктами авторського права. При цьому, на думку української вченої І. Маліновської, серед авторсько-правових критеріїв охороноздатності бази даних варто виокремлювати відповідні загальні та спеціальні критерії. До загальних критеріїв, на думку вченої, належать: (1) творчий характер процесу створення бази даних; (2) об'єктивна форма існування. Своєю чергою, спеціальні (додаткові) критерії охоплюються такі стандарти: (1) якісна новизна об'єкта, що має прояв

або у: (а) новизні змісту, що отримана творчим, розумовим відбором необхідних елементів (тобто формуванням нової сукупності) чи творчою обробкою наявного матеріалу, незалежно від механізму його отримання; (б) якісно новій системі організації даних; (2) відсутність порушення авторських прав на твори, належні до бази даних як складові частини [3, 13].

7. Наявність специфічної структури. Зміст бази даних становлять дані, котрі є відповідним чином структурованими (база даних може бути об'єктивною формою існування систематизованої інформації). Отож база — «це сукупність інформаційних блоків, що є носіями інформації», а дані, своєю чергою, — «це інформація, яка систематизована в єдину базу» (цінність бази даних для суб'єктів, що її використовують, полягає насамперед в її інформаційному навантаженні). При цьому за технічною характеристикою база даних може містити текстові, числові, графічні й інші дані, за формою вона може бути таблицею, запитом, звітом, що зберігаються разом [5, 28]. Комплексно підходячи до розуміння структури бази даних, О. Аврамова зазначає, що структура цієї бази охоплює: (1) об'єкти бази (таблиці, форми, запити, звіти, макроси, модулі); (2) різні інструменти для аналізу структури та перетворення бази даних [8, 6]. Тож варто погодитися з тим, що технічні характеристики бази даних, вказують на те, що база даних — це «складний об'єкт, який поєднує базу, дані та програму управління даними» [5, 28].

Висновки. Проблематика баз даних як об'єкта авторського права є особливо актуальною з огляду на той факт, що людство сьогодні вступило в епоху великих даних, наслідки накопичення, компіляції та використання яких у разі недостатнього врегулюван-

ня вказаних процесів можуть характеризуватись як такі, що знеціняють державу, дестабілізують безпеку в суспільстві та розмиватимуть межі приватного життя індивіда. Саме тому той факт, що бази даних як об'єкти авторського права в національному законодавстві розглядаються такими лише тоді, коли вони є оригінальними, є потенційно небезпечною практикою правового регулювання баз даних (як у контексті без-

пеки, так і в аспекті вимог світового ринку баз даних). Не викликає сумнівів, що авторсько-правової охорони в Україні потребують також і неоригінальні бази даних, однак, якщо вони відповідатимуть усім іншим (окрім критерію «оригінальності») ознакам, які властиві вказаним базам даним. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Різак М. В. Правовий статус автора (творця, розробника) бази персональних даних / Віче. 2014. № 18. С. 16–19.
2. Kitchin R., McArdle G. What makes Big Data, Big Data? Exploring the ontological characteristics of 26 datasets / Big Data & Society. 2016. Vol. 1. P. 1–10. DOI: 10.1177/2053951716631130.
3. Маліновська І. М. Охорона прав на базу даних у цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х. 2013. 20 с.
4. Брижко В. М. Правовий механізм захисту персональних даних: моногр. / за заг. ред. М. Я. Швець, Р. А. Калюжного. К.: Парламентське вид-во, 2013. 120 с.
5. Єфіменко М. Ю. База даних як об'єкт інформаційних правовідносин // Право і безпека. 2015. № 4 (59). С. 27–31.
6. Яременко О. І. Бази даних як об'єкти правової охорони в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні // Охорона прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі: політика, законодавство, практика: мат. Міжнар. конф. К.: Фенікс, 2011. С. 112–116.
7. Ламанов С. А. Базы данных как объекты авторских и смежных прав: критерии разграничения // Вестник Уральского института экономики, управления и права. Серия: Право. 2011. № 3 (16). С. 22–26.
8. Аврамова О. Є. Спадкування прав на базу даних // Мала енциклопедія нотаріуса. 2016. № 6 (90). С. 6–11.
9. Литвин С. Й. Право sui generis на неоригінальні бази даних: проблемні питання визначення змісту // Часопис Київського університету права. 2009. № 2. С. 142–145.

1. Rizak M. V. Pravovyi status avtora (tvortsia, rozrobnyka) bazy personalnykh danykh // Viche. 2014. № 18. S. 16–19.
2. Kitchin R., McArdle G. What makes Big Data, Big Data? Exploring the ontological characteristics of 26 datasets // Big Data & Society. 2016. Vol. 1. P. 1–10. DOI: 10.1177/2053951716631130.
3. Malinowska I. M. Okhorona prav na bazu danykh u tsyvilnomu pravi Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Kh., 2013. 20 s.
4. Bryzhko V. M. Pravovyi mekhanizm zakhystu personalnykh danykh: monohr. / za zah. red. M. Ya. Shvets, R. A. Kaliuzhnoho. K.: Parlamentske vyd-vo, 2013. 120 s.
5. Yefimenko M. Yu. Baza danykh yak obiekt informatsiinykh pravovidnosyn // Pravo i bezpeka. 2015. № 4 (59). S. 27–31.
6. Yaremenko O. I. Bazy danykh yak obiekty pravovoi okhorony v umovakh rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini // Okhorona prav intelektualnoi vlasnosti v

- Ukraini ta Yevropeiskomu Soiuzi: polityka, zakonodavstvo, praktyka: mat. Mizhnar. konf. Kyiv: Feniks, 2011. S. 112–116.*
7. Lamanov S. A. *Bazy danykh kak ob'ekty avtorskykh y smezhnykh prav: krytery razghranycheniya* // *Vestnyk Uralskoho ynstytuta ekonomyky, upravleniya y prava. Seryia: Pravo. 2011. № 3 (16). S. 22–26.*
 8. Avramova O. Ye. *Spadkuvannia prav na bazu danykh* // *Mala entsyklopediia notariusa. 2016. № 6 (90). S. 6–11.*
 9. Lytvyn S. Y. *Pravo sui generis na neoryhinalni bazy danykh: problemni pytannia vyznachenniia zmistu* // *Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2009. № 2. S. 142–145. Vovyi status avtora (tvortsia, rozrobnyka) bazy personalnykh danykh* // *Viche. 2014. № 18. S. 16–19.*

Надійшла до редакції 05.11.2018 року

Петренко А. Признаки базы данных как объекта авторского права.

В статье сквозь призму авторского права делается попытка выделить комплекс признаков баз данных. Автором анализируются существующие подходы украинских и зарубежных ученых к пониманию перечня признаков баз данных и формулируется вывод, что ученые в процессе выделения соответствующих признаков в большей степени ориентировались на объективную технологическую и функциональную сущность исследуемых баз данных. На основании уже опубликованных результатов исследований признаков баз данных и учитывая нормы действующего законодательства об авторском праве автор составляет универсальный комплекс признаков баз данных как объекта авторского права.

Ключевые слова: авторское право, база данных, компиляция данных, оригинальное произведение, охраноспособность, гражданские правоотношения

Petrenko A. Signs of the database as an object of copyright. This article shows results of the research work and presents some authors conclusions on the subject of signs of the database as an object of copyright. Author used to analyze structure of known legal-scientific positions on the topic of defining databases and collections of data. Each taken position was divided into array of independent separate signs, then similar entries in different positions where grouped, and the differences between them where compared. All this done in order to try to make a complete, well detailed picture of the legal meaning of databases or as it called so — collections of data. Most of all, by doing this research, author used to make another scientific try to look at the database from the legal complexity, civil social relations and modern information technologies point of view.

Key words: copyright, database, compilation of data, original, original composition, security criteria, legal civil relations